

Haags Gemeentemuseum

Drie concerten op oude muziekinstrumenten

Eerste concert

donderdag 5 oktober 1972 te 20.15 uur in de aula

tevens abonnementsconcert van het Algemeen Haags Comité

Heinrich Schütz - herdenking

1672 - 1972

Medewerkenden

Ensemble Concentus Musicus onder leiding van Nikolaus Harnoncourt (Wenen):

Alice Harnoncourt	Viool van Jan Boumeester, Amsterdam 1683 (Collectie Haags Gemeentemuseum).
Walter Pfeiffer	Viool van Joachim Tielke, Hamburg 1699 (Collectie Haags Gemeentemuseum).
Hans Pöttler	Baroktrombone gecopieerd naar F. Ehe door H. Ganter.
Ernst Hofmann	Idem.
Otto Fleischmann	Dulciaan gereconstrueerd door O. Fleischmann.
Nikolaus Harnoncourt	Barokcello, Italië rond 1600.
Eduard Hruza	Kontrabas, Nederland 18e eeuw (Collectie Haags Gemeentemuseum).
Herbert Tachezi	Kistorgel, Zuid-Oost Duitsland, tweede helft 17 eeuw (Collectie Haags Gemeentemuseum). Regaal, Frankrijk, tweede helft 17 eeuw (Collectie Haags Gemeentemuseum).

Solisten:

Marianne Kweksilber, sopraan.
Lucia Kerstens, sopraan.
Marius van Altena, tenor.
Max van Egmond, bas.

Programma

Suite	Johann Pezel 1639-1694
Symphoniae Sacrae	Heinrich Schütz 1585-1672
II, nr. 3	Herr unser Herrscher (SWV 343) Marius van Altena, tenor
I, nr. 15	Domine, labia mea aperies (SWV 271) Lucia Kerstens, sopraan en Marius van Altena, tenor
II, nr. 11	Hütet euch, dass eure Herzen nicht beschweret werden (SWV 351) Max van Egmond, bas
La Scalabrina a 5 (1669)	Giovanni Battista Vitali 1644-1692
Symphoniae Sacrae	Heinrich Schütz
I, nr. 13	Fili mi, Absalon (SWV 269) Max van Egmond, bas
I, nr. 14	Attendite, popule meus (SWV 270) Max van Egmond, bas
II, nr. 16	Es steh Gott auf (SWV 356) Lucia Kerstens en Marianne Kweksilber, sopraan
Pauze	
Canzon super O Nachbar Roland	Samuel Scheidt 1587-1654
Symphoniae Sacrae	Heinrich Schütz
II, nr. 10	Lobet den Herrn in seinem Heiligtum (SWV 350) Marius van Altena, tenor
II, nr. 18	Iss Dein Brot mit Freuden (SWV 358) Marianne Kweksilber, sopraan en Max van Egmond, bas
I, nr. 18	Veni, dilecte mi (SWV 274) Vocaal kwartet

Toelichting

Heinrich Schütz, de belangrijkste Duitse componist in de periode die gemarkeerd wordt door de namen Hassler en Praetorius aan het begin en Bach en Händel aan het eind, werd in 1585 geboren uit een welgestelde familie uit Weissenfels in Saksen. Op 14-jarige leeftijd verliet hij het ouderlijk huis en kwam hij onder de hoede van landgraaf Moritz van Hessen te Kassel. Op het Collegium Maurizianum ontving hij een grondige humanistische vorming. De training in muziek speelde daarbij een belangrijke rol, en hij zong als koornaap mee in de hofkapel. Een voortgezette studie in de rechten, onder andere aan de Hessische Universiteit te Marburg, werd niet afgemaakt: in 1609 stuurde de zelf ook componerende landgraaf hem op zijn kosten naar Venetië om zich bij Gabrieli verder in de compositieleer te bekwamen. In 1613 was Schütz weer terug in Kassel; een poging om nu zijn rechtenstudie te voltooien leidde niet tot het beoogde resultaat. Vanaf 1615 – Schütz is dan 30 jaar oud – vinden we hem reeds in Dresden, waar hij na enige strubbelingen in 1617 definitief als hofkapelmeester in dienst van de keurvorst van Saksteden trad. In 1619 huwde hij en werd zijn eerste grote werk gepubliceerd: de sterk op Gabrieli geïnspireerde, dubbelkorige *Psalmen Davids*. In 1625 reeds stierf zijn vrouw – Schütz bleef zijn leven lang weduwnaar –, de ellende van de 30-jarige oorlog kwam steeds dichterbij, en Schütz vroeg toestemming om voor de tweede keer naar Venetië te mogen trekken om zich van de nieuwste muzikale ontwikkelingen ter plaatse op de hoogte te kunnen stellen.

Hij kreeg hiertoe in 1628 verlof, en gedurende een jaar was hij bij Monteverdi in de leer. De hier opgedane indrukken werden verwerkt in zijn *Symphoniae Sacrae*. Het eerste deel, op Latijnse teksten, verscheen al in 1629 te Venetië. Het gebruikte instrumentarium is hier nog zeer bont: violen, fagotten, blokfluiten, schalmeien, zinken, trompetten en trombones. Pas in het tweede deel, op Duitse teksten, dat in 1647 te Dresden verscheen, zijn de nieuwe stijlelementen volledig tot ontplooiing gekomen. De 'stile concitato', de 'bewogen' stijl van Monteverdi is nu volop, zij het zeer persoonlijk verwerkt, aanwezig. Het instrumentarium is echter verarmd: twee violen en generaalbas. Eenzelfde ontwikkeling zien we bij Monteverdi: van het rijke, nog 16e eeuwse instrumentarium van de Orfeo tot de geuniformiseerde strijkersbezetting in de Poppea. Een derde deel van de *Symphoniae Sacrae* verscheen nog in 1650. Toen door oorlogshandelingen en de pest de muziekbeoefening in Duitsland sterk te lijden had, gaf Schütz in 1636 en 1639, tussen zijn uitvoerige drie Kopenhaagse reizen in, de *Kleine Geistliche Konzerte* uit. In deze

juweeltjes van tekstverklanking wordt afgezien van het concerterende gebruik van instrumenten; zij zijn geschreven voor één of meer solo-zangstemmen plus basso continuo. Naast werken in de 'stile moderno', schreef Schütz ook werken in de techniek van het 16e-eeuwse contrapunt, dat hij zijn leven lang, maar speciaal in zijn latere levensjaren, een warm hart toedroeg. Het belangrijkste werk in deze trant, waarbij dus de generaalbas geen wezenlijke rol speelt, is zijn vijf- tot zevenstemmige motettenverzameling *Geistliche Chormusik* van 1648. Schütz was toen de 60 jaar reeds gepasseerd. In zijn ouderdom schreef hij ook zijn drie Passionen, de *Historia des Leidens und Sterbens unsers Herrn Jesu Christi* volgens Lukas, volgens Johannes en volgens Mattheus. Tot aan zijn dood bleef Schütz in dienst van de keurvorst van Saksen, vanaf 1657 echter in ruste, wonend bij zijn enig overgebleven zuster in Weissenfels. In 1672, nu juist 300 jaar geleden, stierf hij te Dresden.

Johann Pezel vertegenwoordigt de Duitse voorliefde voor blaasinstrumenten en het instituut van de 'stadspijpers'. Zijn 'Fünfstimmige blasen-de Musik' dateert van 1685.

Giovanni Battista Vitali was als kerk- en hofmusicus werkzaam te Bologna en Modena. Hij is voornamelijk bekend om zijn talrijke instrumentale dansen.

Samuel Scheidt behoort met Heinrich Schütz en Johann Hermann Schein tot de drie grote 'S' van de tweede musici-generatie van de Duitse Barok.

Jan van Biezen

Teksten van de Symphoniae sacrae

II, nr. 3

Herr unser Herrscher, wie herrlich ist dein Nam in allen Landen, da man dir danket im Himmel. Aus dem Munde der jungen Kinder und Säuglinge hast du eine Macht zugerichtet um deiner Feinde willen, dass du vertilgest den Feind und den Rachgierigen. Denn ich werde sehen die Himmel, deiner Finger Werk, den Monden und die Sternen, die du bereitest. Was ist der Mensch, dass du sein gedenkest, was ist des Menschen Kind, dass du dich sein annimmst? Du wirst ihn lassen eine kleine Zeit von Gott verlassen sein, aber mit Ehren und Schmuck wirst du ihn krönen. Du wirst ihn zum Herren machen über deiner Hände Werk. Alles hast du unter seine Füße getan, Schaf und Ochsen allzumal, dazu auch die wilden Tier, die Vögel unter dem Himmel und die Fisch im Meer, und was im Meer gehet. Herr unser Herrscher, wie herrlich ist dein Nam in allen Landen. (Psalm 8: 2-10).

I, nr. 15

Domine, labia mea
aperies, et os meum
annuntiabit laudem tuam.

Here, open mijne lippen, zo zal
mijn mond uwen lof verkondigen.
(Psalm 51: 17)

II, nr. 11

Hütet euch, dass eure Herzen nicht beschweret werden mit Fressen und Saufen und mit Sorgen der Nahrung, und komme dieser Tag schnell über euch. Denn wie ein Fallstrick wird er kommen über alle, die auf Erden wohnen. So seid nun wakker allezeit und betet, dass ihr würdig werden möget zu entfliehen diesem allen, das geschehen soll, und zu stehen für des Menschen Sohn. (Lukas 21: 34-36).

I, nr. 13

Fili mi, Absalon. Quis
mihi tribuat, ut ego moriar
pro te! Absalon fili mi!

Mijn zoon Absalom! Och dat ik
voor u gestorven ware, Absalom
mijn zoon!

(2 Samuël 18: 33)

I, nr. 14

Attendite, popule meus,
legem meam, inclinate
aurem vestram in verba
oris mei. Aperiam in parabolis
os meum, loquar propositiones
ab initio. Quanta audivimus et
cognovimus ea, et patres nostri
narraverunt nobis.

O mijn volk! Neem mijn leer ter
ore, neigt ulieder oor tot de redenen
mijns monds. Ik zal mijnen mond
opendoen met spreken, ik zal ver-
borgenheden overvloediglijk uit-
storten van oudsher, die wij ge-
hoord hebben en weten ze, en onze
vaders ons verteld hebben.

(Psalm 78: 1-3)

II, nr. 16

Es steh Gott auf, dass seine Feind zerstreuet werden und die ihn hassen für ihm fliehen. Vertreib sie, wie der Rauch vertrieben wird, wie das Wachs zerschmelzt vom Feuer, so müssen umkommen die Gottlosen für Gott. Aber die Gerechten müssen sich von Herzen freuen und fröhlich sein für Gott. (Psalm 68: 2-4).

II, nr. 10

Lobet den Herrn in seinem Heiligtum, lobet den Herrn in der Feste seiner Macht, lobet den Herrn in seinen Taten, lobet den Herrn in seiner grossen Herrlichkeit, lobet den Herrn mit Posaunen. Lobet ihn mit Psalter und Harfe. Lobet den Herrn mit Pauken und Reigen, lobt ihn mit Saiten und Pfeifen. Lobt ihn mit hellen, wohlklingenden Cymbalen. Alles was Odem hat lobe den Herrn. Alleluja. (Psalm 150).

II, nr. 18

Iss dein Brot mit Freuden und trinke deinen Wein mit gutem Mut. Es ist nichts bessers denn fröhlich sein und ihm gütlich tun in seinem Leben. Ich lobe die Freude, dass der Mensch nichts bessers hat unter der Sonnen. Denn ein jeglicher Mensch, der da isset und trinket und hat guten Mut in aller seiner Arbeit, dass ist eine Gabe Gottes. (Gecompileerd uit Prediker).

I, nr. 18

Veni, dilecte mi, in hortum
meum, ut comedas pretiosum
fructum tuum. Venio, soror
mea sponsa, in hortum meum,
et messui myrrham meam cum
aromatibus meis. Comedi favum
meum cum melle meo, cum
lacte meo vinum meum bibi.
Comedite, dilecti, et bibite,
amici et inabriamini, carissimi.

O dat mijn liefste tot zijnen hof
kwame en ate zijn edele vruchten!
Ik ben in mijnen hof gekomen, o
mijne zuster, o bruid. Ik heb mijne
mirre geplukt met mijne specerijen.
Ik heb mijne honingraten met mij-
nen honing gegeten, ik heb mijnen
wijn mitsgaders mijne melk gedron-
ken. Eet, vrienden, drinkt, en
wordt dronken, o liefsten!

(Hooglied 4: 16 en 5: 1)

Aula Haags Gemeentemuseum:

Vrijdag 27 oktober 1972 te 20.15 uur:

Luc van Hasselt (Amsterdam) spreekt over 'L. van Beethoven en F. Mendelssohn-Bartholdy in hun jonge jaren.'

Vrijdag 3 november 1972 te 20.15 uur:

Tweede concert op oude muziekinstrumenten.

Het Concertgebouw Pianokwartet speelt vroege werken van L. van Beethoven en F. Mendelssohn-Bartholdy.

Vrijdag 1 december 1972 te 20.15 uur:

Dr. Clemens van Gleich (hoofd Muziekafdeling) spreekt over 'Het 'Wohltemperirte Clavier' van Joh. Seb. Bach.'

Vrijdag 8 december 1972 te 20.15 uur (plaats nader bekend te maken):

Derde concert op oude muziekinstrumenten.

Gustav Leonhardt, clavecimbel, speelt uit 'Das Wohltemperirte Clavier' (deel I) van Joh. Seb. Bach.